

Levéltári Szemle 2024/4. szám

A folyóirat e lapszáma két összegző jellegű tanulmány második részét is tartalmazza. A magyar levéltárügy jelenlegi kihívásait ismertető írás (Bényei Balázs) második része a megőrzés és feldolgozás témakörét tárgyalja, az európai közlevéltárakra vonatkozó felmérés folytatása pedig a jövő kihívásairól szól a hozzáférés, közzététel vonatkozásában (Székely Iván – Michael Friedewald – Murat Karaboga). Kapcsolódik a szakmai kihívások témaköréhez az az egyházi levéltárak körében végzett felmérés is, amely az egyházi köznevelési intézmények levéltári anyagának egyházi átvétele esetén jelentkező feladatokat veszi sorra (Világi Dávid). Az 1918–19-es korszak levéltári forrásainak fellelhetőségéről olvashatunk tájékoztatást egy Somogy vármegyei példán keresztül (Farkas Péter). A szabálytalan iratselejtezek prevenciója érdekében az iratkezelési szabályzatok fontosságát elemző tanulmány a jogszabályi és elméleti magyarázatokon túl ugyancsak konkrét példákon keresztül tárgyalja a tematikát (Haraszi Viktor). Tanulmányút és részben hungarika kutatás a témája a japán császári levéltárat ismertető írásnak (Dékány Szilveszter – Kocsev Bence). Családtörténet-kutatási foglalkozások szakmai tapasztalatait, s a Magyar Nemzeti Levéltár emlékévsorozatának eseményeit (2023–2024) összegző beszámolókat, egyesületi vándorgyűlések tudósításait (MLE, FLE, MFLSZ), valamint a levéltári élet híreiből készített válogatást tartalmaz még e lapszám.

Bényei Balázs: A magyar levéltárügy előtt álló kihívások a 21. században II. Az iratok megőrzését és feldolgozását érintő kihívások

A közeljövő számos megoldandó feladatot tartogat a levéltárak számára. A papíralapú állomány esetében komoly kihívást jelent a megfelelő tárolási körülmények kialakítása, valamint a fertőzött irategyüttesek megfelelő kezelése. Ugyanígy jelentős problémát okoz az általános raktári kapacitáshiány. Ehhez is kötődően egyre hangsúlyosabb feladata a levéltáraknak a rájuk bízott iratképzők esetében a megfelelő felügyeleti munka, valamint a szakszerű iratértékelés. A papíralapú iratok keletkezése mellett egyre hangsúlyosabbá válik az elektronikus iratok léte is. A terület viszonylag új volta okán itt nem pusztán technikai és infrastrukturális kérdések, hanem szabályozási dilemmák is megoldásra várnak még. Egyre inkább előtérbe kerül a digitalizálási stratégiák megalkotásának igénye is. Itt a jövő a közös és egységes szolgáltatási platformok létrehozását kívánhatja meg. A tömeges digitalizáció nem sokat ér megfelelő segédletek nélkül, tehát a közeljövő kihívásai közé tartozik az is, hogy modern adatbázisok segítségével az ilyen jellegű kutatói igények is minél optimálisabban kielégíthetőek legyenek. Jelen tanulmány a fenti kérdéskörök részletes kibontását célozza. (A teljes tanulmány első része a 74. évfolyam [2024] 3. számában található.)

Farkas Péter: Somogy vármegye 1918–19. évi történetének levéltári forrásai

Az 1918–1919-es időszak kutatását vármegyei szinten nehezíti az, hogy iratpusztulások mellett a témát kutatóknak igen otthonosan kell mozognia az egymást váltó rezsimek közigazgatási berendezkedését érintő kérdésekben is. Jelen írás célja, hogy segítséget nyújtson az ilyen témában kutatók számára a releváns vármegyei és egyéb forráscsoportok megjelölésével. Bár a tanulmány Somogy vármegyére fókuszál, ám minimális helyi eltérések mellett a leírtak bármelyik vármegye kutatására vonatkozóan hasznos sorvezetőnek bizonyulhatnak. A szerző a releváns forrástípusok felsorolásán túl számos, a kutatást segítő

egyéb információt is megoszt az olvasóval. Emellett a klasszikus levéltári források sorát kiegészítve kitekintést ad a más típusú gyűjteményeket jellemző forrásadottságokra vonatkozóan is.

Világi Dávid: Új kihívások – Egyházi levéltárak első tapasztalatai az egyházi köznevelési intézmények iratkezelésével kapcsolatban

A levéltári törvény 2022. január 1-jén életbe lépett változása döntés elé állította az egyházi fenntartásban működő levéltárakat, hiszen nyilatkozniuk kellett arról, hogy átveszik-e az egyházi fenntartású iskolák iratkezelésének ellenőrzési feladatait. Sok helyütt a mai napig nem született meg a válasz a fenti kérdésre. Jelen tanulmány a Győri Egyházmegye példáján keresztül igyekszik bemutatni azokat a kihívásokat és kérdéseket, amelyekkel a nyilatkozó egyházi levéltárak szembesültek az egyházi iskolák átvétele kapcsán. Bár a szerző elsősorban saját levéltára tapasztalatait osztja meg írásában, ám egy külön fejezetben kitér az országos helyzetkép bemutatására is. A zárófejezetben pedig kísérletet tesz a közeljövő problémáinak előrevetítésére, illetve annak megválaszolására, hogy a felvázolt kérdések kapcsán milyen válaszokat adhatnak majd az egyházi levéltárak.

Haraszti Viktor: Egy irat nem csinál nyarat, avagy kiskapuk mindig vannak? – Az iratkezelési szabályzatok fontosságáról

A rendszerváltozást követően hosszú éveknek kellett eltelnie ahhoz, hogy Magyarországon kikristályosodjon az iratkezelésre vonatkozó jogi szabályozás rendszere. Ez a rendszer eleinte még lehetővé tette a szabálytalan iratselejtezések tömeges végrehajtását, ám a levéltáros szakma képviselőinek hathatós és kitartó közreműködése révén mára a jogszabályi keretek kellő módon biztosítják a szabálytalan iratselejtezések prevenciójának lehetőségét. Ugyanakkor a COVID járvány idején lélegeztető gépekre kiírt közbeszerzési pályázat nyomán kipattant botrány rávilágít arra, hogy nem elég a megfelelő jogi keretrendszer, ha a belső szabályozók továbbra is lehetővé teszik egy-egy iratképző számára, hogy kiskaput találjon magának. Az ilyen helyzetek elkerülésében van hatalmas felelőssége a levéltárosoknak, mivel az ő felügyeleti jogköreik adhatnak módot arra, hogy ezek a kiskapuk is mindenütt bezáruljanak.

Székely Iván – Michael Friedewald – Murat Karaboga: Az európai közlevéltárak hozzáférhetősége II. – A jövő kihívásai

Az Európa Tanács megbízásából 2022–2023 folyamán végeztek nemzetközi felmérést, amelyben azt vizsgálták, hogy milyen módon épültek be a levéltárak hozzáférhetőségére vonatkozó, 2000-ben született ajánlások az érintett intézmények működésébe. Jelen tanulmány a felmérés során beérkezett válaszok alapján azt vizsgálja meg, hogy melyek azok a területek, amelyek kihívásokat tartogatnak a levéltárak számára a közeljövőben. A szerzők foglalkoznak a digitalizálás kérdéskörével, az elért eredményekkel, a távlati célokkal, a felszínre került negatív hatásokkal. Ugyanígy fókuszot kap az elektronikus iratok témaköre. Kitér az írás annak kérdésére is, hogy a levéltári feldolgozás során mennyire, s milyen módon vonhatóak be a felhasználók, illetve milyen újítások szükségesek ahhoz, hogy minél szélesebb kör, minél kényelmesebben férhessen hozzá az őt érdeklő információkhoz. A tanulmány végén olyan témakörök is szóba kerülnek, amelyek vélhetően a levéltárak jövőjét fogják

nagyban meghatározni, mint például a mesterséges intelligencia felhasználhatósága, vagy éppen az elektronikusan keletkezett dokumentumgyűjtemények anonimizálásának problematikája. A szerzők rámutatnak, hogy az összegyűlt információk alapján a közeljövőben sor kerülhet az ajánlás módosítására, kiegészítésére is, ami szintén kihatással lehet a levéltárak jövőbeni működésére.

(A teljes tanulmány első része a 74. évfolyam [2024] 3. számában található.)

Dékány Szilveszter – Kocsev Bence: Trónkérdések Tokióban – Kutatás a japán császári levéltárban

A japán császári család gyűjteménye az Imperial Household Agency felügyeletében működik. Lefedi a közgyűjteményi szegmens minden szeletét, így található benne könyvtár, múzeum és levéltár is. A levéltári részleg a Meidzsi-korszak kezdetétől (1868) gyűjti az iratokat. A gyűjtemények egy jelentős részének digitális feldolgozására, illetve publikálására már sor került. Az így kialakított digitális archívum 2017 óta érhető el az internet segítségével. Jelen tanulmány szerzői Habsburg Ottó Japánban tett látogatásaira, valamint a japán császári családdal való kapcsolatára vonatkozóan folytattak kutatásokat a gyűjteményben. Tanulmányuk a helyszínen szerzett tapasztalataikat, benyomásaikat osztja meg az olvasóval.